

УДК 81'282

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.21.2024.2>

СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ ЛІНГВАРІЮ ГОВІРКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

Громко Т. В.

Національний університет «Одеська політехніка»

У статті досліджено семантичне поле в лінгварії говірки з метою розкриття його специфіки як лексичного рівня мовленнєвої системи. Методологічною основою дослідження був аналіз лексико-семантичних засад формування семантичних полів за лінгварієм говірки та параметричний аналіз одиниць говіркового мовлення. Основні тези роботи полягають у тому, що лексико-семантичне поле у говірці відтворює поняття, предмети чи функціональний збіг позначених явищ через гіперо-гіпонімічні складники. Центр та периферія поля співвіднесені з гіперсемою та контекстуальними значеннями відповідно. Одиниці поля утворюють безперервність лінгварію говірки як мовної системи та контактують з іншими семантичними полями. Результати дослідження засвідчують, що лексико-семантичне поле в говірці розширює семантичні групи за рахунок вузьколокальних лексичних говіркових одиниць, утверджуючи польову організацію говірки як мовної системи з мікросистемами.

У говірковому дискурсі семантичне поле складається з лексичних одиниць, які відображають схожість понять та характеризуються різноманітністю слів порівняно з літературним словником. Лексико-фразеологічний фонд утворює цілісне поле, поділене на макро-, під- та мікрополя, що надає системності мові. Польовий аналіз уможливує розуміння глибини семантики говірки, де значення мовних одиниць модифікують загальномовнопольове значення. У говірковому середовищі лексичне значення сформоване взаємозв'язком слів у межах семантичного поля та контекстом і відображає системну природу мовленнєвої реалізації реальності, охоплюючи семантичні та прагматичні аспекти, які можуть відрізнятися в різних говірках.

Висновки дослідження показують, що розуміння семантичного поля в лінгварії говірки сприяє кращому розкриттю специфіки мовної системи того чи того діалекту та виявленню зв'язків між мовною та позамовною реальністю. Це – важливий чинник для подальшого вивчення лінгвістичних особливостей говоріння та збагачення наукових даних у галузі діалектології та лексикології.

Ключові слова: мовна система, лінгварії, семантичне поле, говіркове мовлення, параметричний аналіз одиниць, моноговіркова дескрипція.

Hromko T. V. Semantic Field of the Idiom Linguarium: Theoretical Foundations. The article deals with the semantic field in the idiom linguarium in order to reveal its specificity as a lexical level of the speech system. The methodological basis of the study was the analysis of lexical and semantic foundations of semantic fields formation according to the idiom linguarium and parametric analysis of the idiom speech units. The main theses of the work are that the lexical-semantic field in the idiom reproduces concepts, objects or functional coincidence of the designated phenomena through hyper- hyponymic components. The centre and periphery of the field are defined as hypersemes and contextual meanings, respectively. The units of the field form the continuity of the idiom linguarium as a language system and are in contact with other semantic fields. The results of the study confirm that the lexical-semantic field in the idiom expands semantic groups at the expense of narrow-collective lexical dialect units. The lexical-semantic field in a dialect expands semantic groups at the expense of narrow-circle lexical idiom units, confirming the field organisation of the idiom as a language system with microsystems. In the idiom discourse, the semantic field consists of lexical units that reflect the similarity of concepts and are characterised by a variety of words compared to the literary vocabulary. The lexical and phraseological fund forms an integral field divided into macro-, sub- and micro-fields, which gives the language systematicity. The field analysis allows us to understand the depth of the dialect semantics, where the meanings of linguistic units modify the general field meaning. In the subdialect environment, lexical meaning is formed by the interconnection of words within the semantic field and the context, reflecting the systemic nature of the linguistic realisation of reality, including semantic and pragmatic aspects that may differ from one dialect to another. The conclusions of the study show that understanding the semantic field in the idiom linguarium contributes to a better disclosure of the specifics of the language system of a given dialect and to the identification of connections between linguistic and extra-linguistic reality. This is important for further study of the linguistic features of speaking and enrichment of scientific data in the field of dialectology and lexicology.

Key words: language system, linguarium, semantic field, idiom speech, parametric analysis of units, monosyllabic description.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Лексика, як складна сукупність слів у мові, завжди привертала увагу лінгвістів, що засвідчено численними широкоаспектними дослідженнями. Однією з актуальних проблем, яку

порушують науковці у своїх працях, є теоретичне осмислення лексико-семантичних полів у межах конкретного лінгварію як мовної системи. Сучасні зарубіжні дослідники, такі як Л. Вайсгеберг, Ф. Дорнзайф, А. Йолес, В. Порциг та інші, розглядають

лексико-семантичні поля як спосіб відображення дійсності через систему компонентів, співвідносних з ядром та периферією. Загалом же лінгвістичним терміном *семантичне поле* широко послуговуються для опису сукупності мовних одиниць, які об'єднані загальною семантичною ознакою [4].

Основоположником теорії про системний характер мови в цьому контексті вважають Й. Тріра. Він розробив принципи системного аналізу лексики та використав значний обсяг фактичного матеріалу у своїх дослідженнях. Теорія Й. Тріра [14] тісно пов'язана з концепцією В. Гумбольдта про внутрішню форму мови та ідеями Ф. де Соссюра щодо мовних значень (точніша спроба перекладу терміна – *мовних значеннєвостей* (переклад наш – *Т.Г.*)). За Й. Тріром, глобальну систему мови можна розділити на два паралельні види полів – поняттєві та словесні [14, 6]. Семантичне поле в системі мови вивчають у різних аспектах, включаючи лексичні, поняттєво-тематичні, синтаксичні, трансформаційні, граматичні, лексико-семантичні, словотвірні, фонологічні, морфосемантичні та паратактичні поля. Однак наявні лакуни в конкретизації терміна *семантичне поле* викликають певні вагання щодо вибору відповідного номену на основі огляду дефініції та моделювання семантичного поля в певній мовній системі – лінгварії. Одним зі способів такого увиразнення є функційно-семантичний аналіз, який дає змогу уточнити та систематизувати зв'язки між словами в мові залежно від їхніх функцій та семантичних властивостей. Такий аналіз допомагає виявити основні лінгвістичні закономірності та структурні особливості мови, а також розкриває внутрішній побуд мовної системи. Водночас дослідження семантичного поля уможлиблює використання більш точних та адекватних термінів у лінгвістичних дослідженнях, що сприяє розвитку науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні лінгвістичні студії засвідчують, що семантичне поле як концепт продовжує бути важливим для розуміння еволюції мови. Нові підходи до вивчення семантичних змін враховують як окремі слова, так і складні мовні конструкції. У своїх роботах сучасні мовознавці досліджують різні типи семантичних полів, які охоплюють природні, штучні та напівштучні категорії, що було вперше систематизовано такими вченими, як О. Потебня, Р. Мейер та Г. Іпсен.

Останні студії в цій площині, зокрема праці С. Денисової, підтверджують, що семантичне поле чітко структуроване і що в ньому ядерні одиниці мають високу детермінованість, а периферійні одиниці – більшу варіативність [3]. Класифікація та ранжування словесних одиниць у семантичному полі крізь призму ономаціологічного і семасіологічного підходів є важливим чинником для розуміння різних рівнів деталізації та емоційності. При цьому науково підтверджено релеванність семантичних полів у лінгвістиці з акцентуванням на їхній системності, структурі (її формує ядро і периферія), а також на ролі класифікації та ранжування мовних одиниць за різними семантичними й функційними характеристиками.

Українські мовознавці роблять спроби удокладнити позицію Й. Тріра. Зокрема, О. О. Селіванова розглядає семантичне поле як концептуально інтегровану систему різнорівневих мовних засобів, що виконують спільну функцію, актуалізуючи загальну методологію функціоналізму [11]; М. П. Кочерган визначає функціонально-семантичне поле як двосторонню одиницю, яка поєднує інваріантне значення з різними формальними засобами його вираження, підкреслюючи специфіку його побудови та функціонування у порівнюваних мовах [6]; власні досягнення, репрезентовані в наших попередніх працях, актуалізують польову організацію лексико-семантичного поля в говірці, що уможлиблює синхронічно оволодіти всім набором слів, представленим у колективному мовленні носіїв конкретного мовного угруповання [1; 2].

Формулювання мети і завдань статті. Метою пропонованої статті є дослідження специфіки представлення та організації лексико-семантичного поля в говірці як окремої мовної системи з акцентом на параметричному аналізі мовних одиниць у контексті їх взаємозв'язків та контекстуального використання. **Завданням** розвідки є розширення початків трактування теорії поля на матеріалі лінгварію говірки, а також розгляд методології параметричного аналізу лексико-семантичного поля за теорією Й. Тріра, що передбачає: окреслення специфіки лексико-семантичного поля в говірці на основі дескрипції лінгварію говірки; з'ясування значення мовних одиниць у межах їхньої взаємодії з іншими словами та контекстом; аналіз лексико-семантичного рівня говірки як мовної системи з використанням лінгвістичних методів; акцентування на важливості звернення до мовної практики реальних носіїв мови та мовних колективів у часі й просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Семантичне поле – це система, що дає змогу вивчати семантичні зміни в мові. Незважаючи на те, що теорія поля існує вже понад сто років, це не зменшує інтересу науковців до її вивчення. У кінці XIX – на початку XX століття зроблено значні відкриття щодо закономірностей семантичних зв'язків між мовними одиницями і системним характером лексики, про що писали такі вчені, як О. Потебня, Р. Мейер, Г. Іпсен та інші. Наприклад, Р. Мейер виділяє три основні типи семантичних полів: природні (назви рослин, тварин, частин тіла людини тощо), штучні та напівштучні (пов'язані з діяльністю людини у всіх сферах суспільного життя) [13, 105].

Семантичне поле в лінгвістиці описує сукупність мовних одиниць, які мають спільну ознаку або компонент значення. Початково ці структури включали тільки слова, але пізніше також враховували словосполучення та речення. До того ж термін *лексичне поле* дефінують як сукупність лексем, які мають спільні семантичні властивості та пов'язані з тією самою ситуацією. Наприклад, у тексті, що описує процес прибирання підков на конфермі, релевантним є лексичне поле, яке включає такі слова, як «кінь», «підкова», «копито», «конюшня», «коновоз», «конюх» та інші, що утворюють специфічну лексико-семантичну групу, яка має стосунок до описуваної ситуації.

Лінгвістичні дослідження узагальнюють основні характеристики семантичного поля, які передбачають системні зв'язки між ядерними та периферійними одиницями поля, взаємозв'язок між елементами поля та розуміння лексико-семантичного поля як структури з ядром і периферією, що, за висловлюванням С. Денисової, формується за принципом градації, де центр містить ознаки високої детермінованості, а периферія – явища з великим рівнем варіативності (див. [3, 6]).

Вважають, що одним з ключових чинників упорядкування лексико-семантичного поля є класифікація та ранжування словесних одиниць, які надають інформацію про той самий об'єкт, але з різним рівнем деталізації, емоційності та інших характеристик. Традиційно дослідження лексики в контексті польової організації проводять за двома напрямками: за ономасіологічним (за назвою) та семасіологічним (за семантикою слова) методами.

У мовознавстві використовують термін *поле* з різними значеннями, які можуть бути дещо довільними. У деяких дефініціях подано широкий перелік ознак семантичного поля, таких як обширність, цілісність, взаємовизначеність елементів тощо, що може здаватися надто розгорнутим. В інших визначеннях наголошено на уналеженні до поля слів зі спільним компонентом значення та різним граматичним значенням або на їхній стосунок з тією самою темою.

Функційно-семантичне поле є концептуальним утворенням, що описує групування граматичних та лексичних одиниць мови, які ґрунтуються на конкретній семантичній категорії [9, 222]. Воно також охоплює різнорівневі мовні засоби, які взаємодіють на основі спільної семантики. Семантична база поля відображає елементи універсального мисленнєвого змісту, детермінованого позамовною дійсністю та її рефлексією у свідомості людей. Отже, функційно-семантичне поле передбачає єдність між планом змісту, який представляє семантичну сутність, та планом вираження, що включає граматичні та лексичні засоби мови для передачі цієї семантики.

О. О. Селіванова розглядає функціоналізм як методологію та методику дослідження функційних аспектів мови. На її думку, студії крізь призму будь-яких функційних аспектів є певним функційним напрямом [11, 86]. Вивчення функцій мови може здійснюватися як у межах загальної методології, так і за допомогою конкретних методик. Дослідниця вказує, що «нині функційно-семантична категорія визначається як концептуально інтегрована система різнорівневих мовних та комунікативних засобів, здатних виконувати одну спільну функцію» [11, 98]. М. П. Кочерган переконаний, що функціонально-семантичне поле представляє двосторонню одиницю, яка поєднує інваріантне значення та ряд різноманітних (формально) засобів його вираження. «На відміну від семантичної категорії, функціонально-семантичне поле відображає специфічну побудову і специфічне функціонування семантичної категорії у порівнюваних мовах. Категоріальна ситуація – основа для парадигматичного узагальнення функціонально-семантичного поля. Це виражена різними засобами висловлення типова змістова структура,

що ґрунтується на певній граматичній категорії й утвореному нею в певній мові функціонально-семантичному полі і являє собою один з аспектів загальної ситуації, передаваної висловленням, одну з категоріальних ознак» [6, 215]. Інакше кажучи, учений розглядає категоріальну ситуацію як основу парадигматичного бачення функціонально-семантичного поля. Для мовознавця саме таке поле відображає специфічну побудову та функціонування семантичної категорії у порівнюваних мовах. Таким чином, підхід О. О. Селіванової більше акцентує на загальному методологічному принципі дослідження функцій мови, тоді як підхід М. П. Кочергана конкретизує ці поняття через аналіз функціонально-семантичного поля у зіставлюваних мовах.

Методологія параметричного аналізу лексико-семантичного поля, за вказаними положеннями Й. Тріра, розглядає мову як систему, де значення слів залежить від їхнього контексту та взаємозв'язку з іншими словами. Згідно із цією теорією, лексика певного ідіому окремого періоду – це стала та відносно замкнена система, що складається зі слів з конкретним семантичним змістом, зумовленим контекстом їх використання та їхньою взаємодією з іншими словами.

У нашій попередній розвідці «Польова організація (лексико-семантичне поле) лінгварію говірки на основі дескрипції» [2] окреслено специфіку представлення лексико-семантичного поля в говірці як лексичного рівня лінгварію говірки. Така репрезентація опису фрагмента лінгварію як конкретної мовної системи дає змогу синхронічно оволодіти усім набором слів, представленим в колективному мовленні носіїв конкретного мовного угруповання. Адже мовленнєвий акт є народотворчим добром засобів, адекватних із загальною смисловою спрямованістю сформованого висловлення, а в цьому ракурсі семантичне поле лінгварію говірки (угруповання колективу мовців) трактуємо як певний спосіб «відображення системної організації словника окремої мовної системи» [2, 181].

Проведене нами дослідження говіркового мовлення, зокрема методологія та досвід моноідіомного дескрибування, викладені у праці «Методологія та досвід дескрипції говірки» [1], передбачає вивчення лексико-семантичного рівня говірки як мовної системи з використанням лінгвістичних методів аналізу мовних одиниць за текстовими даними. Такий підхід акцентує на важливості звернення до мовної практики реальних носіїв мови і мовних колективів у часі й просторі, а відтак у лінгвістиці актуалізують описові та ідеографічні методи дослідження усного мовлення, що одержує новий вектор систематизації вивчення окремих природних мовних систем, зокрема їхнього лексичного рівня. Особливістю студювання семантики говірки як мовної системи, тобто її лінгварію, є повнота використання лінгвістичних методів аналізу мовних і мовленнєвих одиниць на основі масиву текстових даних.

Вагоме значення має теоретичне осмислення лексико-семантичних полів у складі певного лінгварію як мовної системи [2]. Лексика говірки виступає як основний елемент її мовної системи і формує

найбільші лексико-семантичні поля. Семантичне поле говірки охоплює масив слів зі спільною семантичною ознакою.

Таким чином, у лінгвістичній науці термін *поле* використовують для опису сукупності мовних одиниць, які мають спільний зміст або формальні показники, відображаючи схожість у поняттях, об'єктах або функціях, тобто його елементи є маніфестаторами понятійних, предметних та функціональних відношень до позначуваних явищ. Термін *поле* може використовуватися для описування групи лексичних одиниць, які мають спільний зміст або характеристики та орієнтовані на принцип вивчення лексики за «польовим» (рідко «полійним») підходом, тобто групування схожих за значенням або функцією слів. У цьому річчці актуалізовано метамовний (лінгвістичний) понятійний апарат: терміни *понятійне поле*, *семантичне поле* та *лексико-семантична група* відображають аспекти цього підходу і спрямовані на аналіз та класифікацію лексичних одиниць у мові з урахуванням їхніх взаємозв'язків та семантичних аспектів.

У контексті теорії поля семантичні ознаки поля поділяють на інтегральні та диференційні. *Інтегральна* семантична ознака визначає загальну семантику, притаманну кожному елементу поля, і відображає його найбільш загальне значення. Як інтегральна відносно членів поля, така ознака виявляється диференційною щодо суміжних полів. *Диференційна* семантична ознака характеризує конкретні відмінності між елементами поля або між полем і його суміжними областями.

Дослідниця О. О. Селіванова дефінує семантичне поле як «парадигматичне об'єднання лексичних одиниць певної частини мови за спільністю інтегрального компонента значення (архісеми)» [12, 281]. Елементи семантичного поля, на думку В. В. Левицького, співвідносяться за позамовними зв'язками та відношеннями [8, 212]. Звідси наукова інтерпретація семантичного поля як засобу відображення системної організації словника окремої мовної системи може бути аспектуальною і для дослідження говірки.

Оскільки семантичне поле є відображенням системної структури словника мови та дає змогу досліджувати семантичні зміни, аналіз лексики говірки в контексті польової організації може відтворити цей досвід у різних аспектах. Такими, на наш погляд, постають ономазіологічний та семазіологічний напрями, де лексико-семантичне поле трактують як окрему групу слів певної мовної системи – лінгварію. При цьому досвід описування лінгварію говірки може бути показовим в плані вивчення організації словника мови і семантичних змін, адже може демонструвати її «автономність і специфічні ознаки» структури [12, 78].

Важливо відзначити, що семантичне поле говірки представляє групу лексичних одиниць, які мають спільність у значенні, відображаючи схожість понять, предметів чи функцій. У контексті говірки такі лексико-семантичні поля характеризуються самостійністю, оскільки лексика в усій її розмаїтості представлення в говірковому дискурсі певною мірою

є ширшим і/чи вужчим складом від літературного словника мови. Такі факти підтверджуються різноманітністю слів, які входять у різні поля. Наприклад, поле «Овочі» у говірці асоціюється із такими областями, як «Городництво», «Сільськогосподарські культури», «Будівлі для зберігання збіжжя», «Кулінарія», «Обряди» тощо. Зауважена В. М. Русанівським «єдність семантичного простору» [10, 92] може реально репрезентувати системну семантичну взаємодію та взаємозв'язок слів чи їхніх значень у говірковому лінгварії.

Увесь лексико-фразеологічний фонд як частина лінгварію говірки, тобто в усьому спектрі її дискурсу, утворює цілісне семантичне поле, яке ієрархічно поділяється на макрополя, підполя, та й далі до менших підполів та мікрополів. Така структура надає системності лексичному складу, визначаючи ієрархічну організацію мовної системи. У цих семантичних полях існують внутрішні системні зв'язки, що утворюють т. зв. семантичну мережу – для лінгвістів це система взаємозв'язків лінгварію. Інше бачення її має говірконосія: це сукупність понять, пов'язаних з іншими словами, які він має досвід здобувати все життя, і це дає можливість мовцеві (як члену мовного угруповання) усвідомлювати зв'язок між мовою та позамовною реальністю. Саме це «опосередковує погляд говірконосія як носія мови на екстралінгвістичну діяльність» [2, 179].

До основних характеристик семантичного поля належать: його ієрархічна організація, системність у побудові, взаємозв'язок між його складниками, відносна автономність у межах ієрархії, наявність динамічної співвіднесеності між континуальними та дискретними елементами внутрішнього мовленнєвого простору, антропоцентрична стратифікація та становлення її когнітивної бази мовців, які детально можуть бути описані у формі фрейму. Так, за характером та складом десигнаторів як складників розрізняють поля лексико- та фразеосемантичні, а також морфолого-синтаксичні, тобто граматичні. У сучасній лінгвістиці також виділяють асоціативні поля, які відображають внутрішньопольові зв'язки елементів (членів) поля з асоціативного підходу. На основі них вже постають аналізи мікрополів як певні, наприклад, морфологічні парадигми слів. Актуальними нам видаються також варіантні (синонімічні) та ідеографічні (тематичні) зводи слів у межах окремого лінгварію.

Польовий аналіз лексико-фразеологічного складу говірки відкриває більші можливості заглиблення в семантику її лінгварію. Інакше кажучи, окрім описування, її мовна система науково інтерпретується на більш високому рівні – гіперлексичному. Це означає, що ми аналізуємо не окремі лексичні або фразеологічні значення, а групи номінативних одиниць як цілісні структури. Із цієї перспективи значення мовних одиниць говірки, які входять до поля, розглядають як модифікації т. зв. загальномовнопольового значення, тобто зміни або уточнення базового семантичного компонента в контексті конкретного говіркового середовища. Метамовне значення становить семантичну основу або базове значення, яке є спільним для всіх лексичних одиниць, що

входять до певного семантичного поля. Це основне значення відображає суть або концепт, який об'єднує всі слова чи фрази в мовному полі. Кожне слово або фраза робить свій внесок у розширення або специфікацію цього базового значення, але вони всі відображають ту саму загальну концепцію, що характеризує те чи те поле.

Склад та структуру лексичного значення слова у говірковому середовищі зумовлено взаємозв'язком цього слова з іншими словами в межах семантичного поля, а також контекстуальним значенням, якого воно набуває в площині поля. Це відображає системний характер відтворення реальності мовцями говірки. Особливості семантичних полів говірки оприявлено в різних аспектах. У деяких випадках область, реалізована лексичним полем, має універсальний характер, що означає загальне розуміння та оцінку цієї області між мовцями різних говірок. Водночас мовці різних говірок можуть по-різному сприймати та класифікувати її частини, інтерпретувати їх та надавати різних смислів. Ця особливість проявляється як у семантичних (сигніфікативних), так і прагматичних (конотативних) аспектах.

В іншому контексті говіркову особливість детермінує конкретний зміст. Тут сама предметна область відрізняється характерними рисами говіркової мови, яка функціонує поряд із літературною мовою та діалектами, а також взаємозамінністю мовних одиниць як складників поля, що визначає їхній зміст і використання. Об'єктом аналізу є семантичне поле, яке часто розглядають у мовознавстві як тематичну групу слів. На наш погляд, унікальність такого об'єднання елементів полягає не лише у відмові від традиційного бачення лексеми і її значення, а й у формальному вираженні лексеми (та й фраземи), – це і словоформи, словосполучення (дво- й багатоконпонентні), вирази, прагмати тощо. Об'єднання цих мовних одиниць за змістом може продемонструвати сутність парадигматичних зв'язків, оскільки денотативна спрямованість і віднесення усіх його складників до одного класу (наприклад, частина мови, граматична структура колоквіального чи фразеологічного профілю тощо) не є відображенням взаємозв'язків між реальними явищами. Особливо виразно ця взаємозалежність виявляється в ідеографічних блоках лексики «Рослинність», «Сільськогосподарські культури» тощо.

Для семантичного поля характерні такі риси, які відрізняють його від парадигми:

1. Семантичне поле – система неоднозначних відношень, що об'єднує гіперо-гіпонімію, синонімію та антонімію; тут кожна лексична одиниця може мати декілька значень і їх взаємовідношення складніше, ніж у парадигмі, де взаємозв'язки є однозначними та виражаються у формі синонімії, антонімії, гіперо-гіпонімії тощо, а кожна лексична одиниця має чітко визначені відношення з іншими.

2. Семантичне поле може включати лексичні одиниці з різною граматичною природою, серед іншого фразеологізми та лексико-граматичні структури. Парадигма, своєю чергою, становить групу граматично однорідних лексичних одиниць, таких як іменники, прикметники, дієслова.

3. Семантичне поле, особливо у своїх найвіддаленіших зонах від загального родового значення, відзначається тенденцією до зіткнення та перетинання з іншими полями, що приводить до формування суміжних синкретичних просторів. Парадигма на противагу цьому може існувати як відносно відокремлена лексико-семантична структура (детальніше див. [2, 181]).

Раніше проведені лінгвістичні аналізи в контексті опису говірки вказують на безперервність змін семантичних зв'язків у часі й просторі, що репрезентовано як складом лінгварію, так і лексичним вираженням, тобто системно-структурними мовними одиницями, які постійно зазнають еволюції та трансформації під впливом різноманітних соціокультурних факторів, таких як міграція, технологічний прогрес, зміни в політичній та економічній сферах та інші. Взаємозв'язки в семантичному полі є свідченням того, що лексична система лінгварію цього мовного угруповання, як і загальна система мови, відрізняється безперервністю семантичної інтеракції як мовленнєвого явища, що відображає живий і динамічний характер мови та її постійне адаптування до змін у соціокультурному середовищі.

Залежно від того, якими одиницями представлене семантичне поле, виокремлюють ряд структурних типів полів: лексичне поле – склад його формують поодинокі лексеми з повнозначних класів слів (іменники, дієприкметники, дієслова, прислівники і т. ін.): 'сніговий занос' *кучу'гур, за'нос, за'нес'ане, нава'лило, с'н'іжно, на'вал'но*; лексико-граматичні – словосполучення (наприклад, 'купівля товару' – прикметник + іменник: *'гарний ба'зар', хо'роша тор'гоўл'а*, дієслово+іменникова словоформа: *роз'ібрат'на ба'зар'і, гре'бти то'вар, не з'ребуват'за ц'і'ну, не ди'вит'с'а ў зуби*) та лексико-словотвірні (слова однакового кореня: 'глибока яма' *коўт', коўт'о, коўт'обина, коўт'оїбина, коўт'обишче, коўт'обнути* тощо).

Вирізнення структурно-семантичних типів полів оперте на склад (формальне вираження) та значення лексичної одиниці: поля однотипного складу (які включають синонімічні, антонімічні, гіперо-гіпонімічні семантичні поля) і синкретичні поля (з різнотипним складом), що мають гіперо-гіпонімічну структуру і заповнюються парадигмами – синонімічними, антонімічними тощо.

Усі виокремлені відмінності лексико-семантичного поля зводяться до концепції його як засобу відображення системної організації ідеографічного словника. У лінгвістиці вже йдеться про розроблення методології аналізу словника певного конкордансу, укладеного поліїним методом, яка дає змогу систематизувати обмежений фрагмент дійсності. У цілому термін *поле* описує систему елементів, які мають системні зв'язки та розміщені у структурі з ядром та периферією, де в ядрі найбільша концентрація ознак, а на периферії – менше. Межа між ядром та периферією допускає нечіткість у вираженні, а конститuentи поля можуть перетинатися, утворюючи зони поступових переходів. У межах лінгварію окремої говірки ця структура характеризується максимальною концентрацією ознак у ядрі та неповним

набором цих ознак на периферії, а також можливістю перетину конститuentів різних полів. Таким чином, семантичне поле за ідеографічними даними можна розглядати як певний інвентар елементів зі спільною семантикою та функцією, де межа між ядром і периферією може бути нечіткою і конститuentи поля можуть перетинатися, утворюючи зони поступових переходів.

У лінгвістиці вивчення говіркової лексики засвідчує неабияку складність системи мовних одиниць. Однією з ключових особливостей аналізу лексико-семантичних полів у говірці є врахування не лише загальноновживаної мовної лексики, але й специфічних, притаманних окремо локалізованим діалектам чи говіркам слів та фраз. Ця особливість підкреслює значущість розширення аналізу мовної системи на місцевий рівень, що сприяє більш повному розумінню та опису структури й організації такого типу лінгварію. Названий підхід дає можливість краще усвідомити мовні особливості певних регіонів та груп людей і окреслити їхній вплив на формування та функціонування лексичних одиниць у мовленні.

Лексико-семантичні поля в говірці відрізняються від аналогічних у загальній мові за наявністю в лінгварії лексики літературного та діалектного узусів – від загальноновживаних до вузьколокальних мовних та мовленнєвих одиниць. Ця відмінність полягає в тому, що в говірковому діалекті використовуються слова та вирази, що мають обмежене поширення і характерні для конкретного регіону чи групи людей. Таке включення доповнює загальну лексичну базу говірки, збагачуючи її семантичні можливості та різноманітність.

У межах конкретного лінгварію функційно-семантичне поле дефінують як спільне групування граматичних і лексичних одиниць, які ґрунтуються на конкретній семантичній категорії, а також на різних рівнях мовних засобів, що взаємодіють на основі спільної семантики. Семантична основа цього поля відтворює елементи універсального мисленнєвого змісту, зумовленого позамовною дійсністю та її відображенням у свідомості певного колективу мовців. Отже, у такому контексті функційно-семантичне поле визначає зв'язок між змістом і вираженням у мовній системі, що допомагає краще розуміти структуру мови та її функціонування.

Висновки та перспективи досліджень. Дослідження лексико-семантичних полів у говірці підкреслює важливість урахування специфічних

локальних слів як структури мовної системи, а також застосування теоретичних підходів для аналізу цих полів. Мовознавці розглядають лексико-семантичне поле як спосіб відображення дійсності і як систему з єдиним семантичним компонентом та структурно організованим співвідношенням між ядром і периферією. Концепцію поля використовують для опису сукупності мовних одиниць – слів, словосполучень та речень – зі спільним значенням. Компендіум лінгвістичних досліджень позиціонує його як систему з ядром і периферією, презентує класифікацію та ранжування словесних одиниць. Семантичне поле визначає зв'язок між змістом і вираженням у мовній системі, що сприяє кращому розумінню структури мови і її функціонування.

Лексичний склад говірки представляє впорядковану систему, яка відображає системні характеристики слів. Значущість теоретичного аналізу лексико-семантичних полів у межах лінгварію говірки полягає в позиціонуванні її лінгварію як складної мовної системи. Дослідження лексичного складу говірки в контексті полів дає змогу краще зрозуміти семантичну організацію словника та виявити його системні зв'язки. Такий підхід відкриває можливості для аналізу семантичних змін у мові та дослідження лексичних одиниць у певних аспектах, що сприяє розумінню мовної системи в цілому. Дослідження формування семантичних полів у говірці як мовної системи та аналіз мовних одиниць говіркового мовлення вказують на безмежні можливості їхніх властивостей, що виходять за межі синхронного аналізу мовного матеріалу. Як сукупність мовних і мовленнєвих одиниць лексико-семантичне поле лінгварію говірки становить відображення понять, предметів або функціонального збігу позначених явищ у вигляді її гіперо-гіпонімічних складників. Загальна семантика говірки як мовної системи визначається сукупністю семантичних полів, що вказує на багатство лінгварію в цілому.

Розгляд лексико-семантичного поля як сукупності мовних і мовленнєвих одиниць, які об'єднані спільністю змісту та формальністю способу відображення позначуваних предметів, явищ тощо, теоретично підтверджує організацію говірки як мовної системи, що формує окремі мікросистеми всередині неї. Особливість представлення лексико-семантичного поля в говірці полягає у включенні семантичних груп, що складаються не лише із загальнономовної лексики, а й з вузьколокальних говіркових одиниць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громко Т. В. Методологія та досвід дескрипції говірки : монографія. Дніпро : Середняк Т. К., 2021. 452 с.
2. Громко Т. Польова організація (лексико-семантичне поле) лінгварію говірки на основі дескрипції. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 39. Т. 1. С. 178–183.
3. Денисова С. П. Типологія категорій лексичної семантики. Київ : Вид-во Київського держ. лінгвістичного ун-ту. 1996. 294 с.
4. Жайворонок В. В. Лексична підсистема мови і значення мовних одиниць. *Мовознавство*. 1999. № 6. С. 32–46.
5. Канонік Н., Шкаровецька А. Наукові підходи до вивчення лексико-семантичних полів у лексико-семантичній системі сучасної англійської мови. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 2015. № 4. С. 187–193.
6. Кочерган М. П. Теорія функціонально-семантичного поля і її застосування в зіставному мовознавстві. *Мовознавство*. 2015. № 4–5. С. 13–19.
7. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник. Вид. 2. Київ : Академія, 2008. 368 с.

8. Левицкий В. В. Семасиология. Винница : Новая Книга, 2006. 512 с.
9. Марчук Л. М. Семантичне поле : варіантність, функційність, проєкційність. *Термінологічний вісник* : зб. наук. праць / відп. ред. І. А. Казими́рова. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2023. Вип. 7. С. 222–231.
10. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики. Київ : Наукова думка, 1988. 240 с.
11. Селіванова О. О. Актуальні напрямки сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ : Вид-во Українського фітосоціологічного центру, 1999. 148 с.
12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
13. Meyer C. F. *Introducing English Linguistics*. Cambridge : University Press, 2009.
14. Trier J. *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. Die Geschichte eines sprachlichen Feldes von den Anfängen bis zum Beginn des 13. Jahrhunderts*. Heidelberg, 1931.

REFERENCES

1. Hromko, T. V. (2021). Metodolohiia ta dosvid deskryptsii hovirky [Methodology and experience of subdialect descriptions]: monohrafiia. Dnipro: Seredniak T. K. [in Ukrainian].
2. Hromko, T. (2021). Polova orhanizatsiia (leksyko-semantychnne pole) linhvarii hovirky na osnovi deskryptsii [Field organization (lexico-semantic field) of the subdialect linguarium on the basis of description]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 39 / 1, 178–183 [in Ukrainian].
3. Denysova, S. P. (1996). Typolohiia katehorii leksychnoi semantyky [Typology of lexical semantics categories]. Kyiv: Vyd-vo Kyivskoho derzh. linhvistychnoho un-tu [in Ukrainian].
4. Zhaivoronok, V. V. (1999). Leksychna pidsystema movy i znachennia movnykh odynyts [The lexical subsystem of the language and the meaning of linguistic units]. *Movoznavstvo*, 6, 32–46 [in Ukrainian].
5. Kanonik, N. & Shkarovetska, A. (2015). Naukovi pidkhody do vyvchennia leksyko- semantychnykh poliv u leksyko-semantychnii systemi suchasnoi anhliiskoi movy [Scientific Approaches to the Learning of Lexico-Semantic Fields in the Lexico-Semantic System of Modern English]. *Naukovyi visnyk Shkhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, 4, 187–193 [in Ukrainian].
6. Kocherhan, M. P. (2007). Teoriia funktsionalno-semantychnoho polia i yii zastosuvannia v zistavnomu movoznavstvi [The functional-semantic field theory and its implementation in contrastive linguistics]. *Movoznavstvo*, 4–5, 13–19 [in Ukrainian].
7. Kocherhan, M. P. (2008). Vstup do movoznavstva [Introduction to linguistics]: pidruchnyk. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].
8. Levytskyi, V. V. (2006). Semasyolohiia [Semasiology]. Vynnytsa: Novaia Knyha, 2006 [in Ukrainian].
9. Marchuk, L. M. (2023). Semantychnne pole: variantnist, funktsiiniist, proiektiiniist [Semantic field: variance, functionality, projection]. *Terminolohichnyi visnyk: zbirn. nauk. prats / vidp. red. I. A. Kazymyrova*. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, 7, 222–231 [in Ukrainian].
10. Rusanivskyi, V. M. (1988). *Struktura leksychnoi i hramatychnoi semantyky* [Structure of lexical and grammatical semantics]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
11. Selivanova, O. O. (1999). Aktualni napriamky suchasnoi linhvistyky (analitichnyi ohliad) [Current trends in modern linguistics (analytical review)]. Kyiv: Vyd-vo Ukrainkoho fitosotsiolohichnoho tsentru [in Ukrainian].
12. Selivanova, O. O. (2006). Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: a terminological encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K [in Ukrainian].
13. Meyer, C. F. (2009). *Introducing English Linguistics*. Cambridge: University Press.
14. Trier, J. (1931). *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes* Hdlb. Heidelberg: C. Winter.